

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā

2022. gada 16. septembrī

Nr. 380

Saeimas priekšsēdētājam Inārai Mūrniecei

Ļoti cienījamā Mūrnieces kundze!

Saeima 2022. gada 8. septembrī pieņēma Pašvaldību likumu (turpmāk – Likums) (13. Saeimas likumprojekts Nr. 976/Lp13), kura spēkā stāšanās paredzēta 2023. gada 1. janvārī.

Jauns Likums bija ļoti nepieciešams, lai pēc īstenotās administratīvi teritoriālās reformas tiktu radīts jauns ietvars pašvaldību sekmīgam darbam savu iedzīvotāju interesēs (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 19. jūnija paziņojuma Nr. 12 "Par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu" XIX sadaļu*). Tādēļ augstu vērtēju Saeimas un tās Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas līdzšinējo lielo darbu Likuma sagatavošanā un pieņemšanā.

I

Administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas laikā ierosināju, ka vietējām kopienām – pagastiem un pilsētām – jā saglabā tiesības pašām tieši ievēlēt savus priekšstāvjus, kas, *pirmkārt*, varētu pārstāvēt vietējās kopienas intereses saziņā ar pašvaldību un, *otrkārt*, paši izlemt lokālas nozīmes jautājumus, kas skar šīs vietējās kopienas intereses.

Šāds mehānisms nepieciešams, lai nepieļautu nomaļu efektu veidošanos lielākās pašvaldībās un saglabātu vēlētajū interešu pārstāvniecību maksimāli tuvu pašām vietējām kopienām.

Tas pašvaldībās sekmētu iedzīvotāju demokrātisko līdzdalību un pilsonisko atbildību, kā arī stiprinātu pašu vietējo kopienu identitāti, kultūrvēsturisko nozīmīgumu un kopību (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 25. februāra paziņojuma Nr. 7 "Par ierosinājumiem administratīvi teritoriālās reformas*

īstenošanai” I un II sadaļu un 2020. gada 24. marta paziņojuma Nr. 9 “Par priekšlikumiem likumprojektam “Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums”” IV sadaļu).

Likumdevējs šo priekšlikumu atbalstīja, Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pārejas noteikumu 11. punktā paredzot Ministru kabineta pienākumu izstrādāt likumprojektu, kas nodrošinātu vietējo kopienu (pagastu un pilsētu) tiesības demokrātiski ievēlēt savus pārstāvjus un piešķirtu vietējām kopienām kompetenci vietējas nozīmes jautājumu kārtošanai.

Attiecīgais regulējums pēc likumu sistēmas un plāna loģiski iederējās jaunajā Likumā, kas nosaka pašvaldību iekārtu, darba organizāciju un kompetenci, kā arī iedzīvotāju līdzdalību pašvaldību darbā.

II

Likuma izstrādes gaitā savlaicīgi darīju zināmu savu principiālo uzstādījumu, ka Likumā obligāti nepieciešams paredzēt **tieši vēlētus** vietējo kopienu pārstāvjus pagastu un pilsētu iedzīvotāju padomēs, kā arī sniedzu savu redzējumu par šādu iedzīvotāju padomju iespējamo kompetenci un darba organizāciju (*plašāk sk. Valsts prezidenta 2021. gada 1. februāra paziņojumu Nr. 2 “Par vēlētiem vietējo kopienu pārstāvjiem pagastu un pilsētu iedzīvotāju padomēs”*).

Savā runā Saeimas rudens sesijas atklāšanā uzsvēru, ka jaunajam Likumam jāparedz tiesības cilvēkiem ievēlēt arī savus pārstāvjus vietējās nozīmes lietu kārtošanai. Šādam mehānismam obligāti ir jābūt ietvertam Likumā, jo tas ir būtisks un visai mūsu sabiedrībai principiāli svarīgs pilsoniskās līdzdalības un demokrātijas jautājums (*sk. 13. Saeimas rudens sesijas kārtējās sēdes 2022. gada 8. septembrī stenogrammu*).

III

Likuma 58. panta pirmā daļa paredz iedzīvotāju padomju veidošanu, “lai nodrošinātu vietējo kopienu iedzīvotāju interešu pārstāvību un pašvaldības teritorijas attīstību, veicinot iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un saskaņotu rīcību kopējam labumam”.

Man simpātisks šķiet likumdevēja lēmums piešķirt katrai pašvaldībai rīcības un novērtējuma brīvību, ļaujot tai ar saistošajiem noteikumiem Likuma ietvaros noteikt iedzīvotāju padomju izveidošanas **kārtību un darbības organizāciju**. Pašvaldības ir pietiekami atšķirīgas, un lokālā līmenī var pastāvēt atšķirīgas vietējo kopienu vajadzības, uz kurām pašvaldībām jāspēj adekvāti reaģēt. Piemēram, Likums ļauj pašvaldībām iedzīvotāju padomes veidot ne tikai atsevišķos pagastos vai pilsētās, bet arī to daļās. Tas šo demokrātiskās līdzdalības mehānismu padara efektīvāku un plašāk izmantojamo.

IV

Likumdevējs ir izvēlējies tikai daļēji iedzīvotāju padomes kompetenci regulēt pašā Likumā (*Likuma 36. panta pirmās daļas 6. punkts un 54. panta otrā daļa*),

tās iespējamās kompetences kodolu raksturojot ar Likumā ietvertām ģenerālklauzulām, kas nosaka iedzīvotāju padomju pastāvēšanas mērķi un jēgu (*Likuma 58. panta pirmā daļa*). Ar Likumu faktiski tiesības izlemt jautājumu par iedzīvotāju padomes kompetenci atstātas izlemšanai attiecīgās pašvaldības domei (*Likuma 58. panta ceturtais daļas 1. punkts*).

Taču, lai iedzīvotāju padomes varētu pildīt savu demokrātisko funkciju, ir nepieciešams **tieši Likumā** noteikt, ka iedzīvotāju padomes, neatkarīgi no pašvaldības, kurā tās izveidotas, **ir kompetentas saistoši lemt** par vietēja rakstura jautājumiem – tām ir jāpiemīt lemšanas tiesībām par vietējās kopienas jautājumiem.

Tāpat svarīgi, lai iedzīvotāju padomei būtu tiesības izteikt savu vērtējumu par pašvaldības plānotajiem projektiem un pasākumiem un citiem ar konkrēto pašvaldības attīstību saistītiem jautājumiem (*konceptuāli plašāk sk. Valsts prezidenta 2021. gada 1. februāra paziņojuma Nr. 2 "Par vēlētiem vietējo kopienu pārstāvjiem pagastu un pilsētu iedzīvotāju padomēs" V sadaļu*).

Pašvaldības domei šis vērtējums būtu obligāti jāizskata.

V

Ievērojot minēto, aicinu Saeimu pārdomāt **Likuma 58. panta ceturtais daļas 1. punktu, tajā ietverot konkrētu un precīzu, bet ne izsmelošu, iedzīvotāju padomes kompetenci**, atstājot pašvaldības domes rīcības brīvību piešķirt iedzīvotāju padomēm plašāku kompetenci, vienlaikus nodrošinot, ka vismaz Likumā noteiktā kompetences daļa ir garantēta šīm iedzīvotāju padomēm.

Iedzīvotāju padomju **kompetences kodols** ir pietiekami būtisks jautājums, lai likumdevējs pats par to plašāk izteiktos Likuma tekstā.

Lai nodrošinātu iedzīvotāju padomju pieņemto lēmumu saistošo spēku, vienlaikus Likumā risināms jautājums par pietiekama **finansējuma** pieejamību minēto lēmumu īstenošanai. Šeit vēlreiz apsverams jautājums, vai iedzīvotāju padomēm nebūtu piešķirama precīzāk Likumā noteikta kompetence vismaz daļēji iesaistīties saistošu lēmumu pieņemšanā par līdzdalības budžeta izlietojumu (*Likuma 59. panta pirmā daļa*).

VI

Izvērtējot Likuma 58. pantā iekļauto regulējumu, mani bažīgu dara vēl divi principiāli no jaunā Likuma izrietoši jautājumi.

Pirmkārt, atbilstoši Likuma 58. panta otrajai daļai par iedzīvotāju padomes locekli varēs ievēlēt ne tikai Latvijas pilsoni, bet arī Latvijas nepilsoni vai ārzemnieku.

Te likumdevējs ir pārlietu paplašinājis politiskās tiesības, kuras līdzās Latvijas pilsoņiem konstitucionāli saskaņā ar Eiropas Savienības normatīvajiem aktiem ir tikai citu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem.

Otrkārt, Likuma 58. pantā nav noteikts personu loks, kurš var piedalīties iedzīvotāju padomju vēlēšanās. Atbilstoši pastāvošai Likuma 58. panta sistēmai tas nav jautājums, kuru pašvaldība varētu noteikt savos saistošajos noteikumos.

VII

Likumdevēja uzdevums ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus jaunajā Likumā tam, lai vietējo kopienu balss un intereses tiktu sadzirdētas un ņemtas vērā pašvaldības ietvaros arī pēc īstenotās administratīvi teritoriālās reformas (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 19. jūnija paziņojuma Nr. 12 "Par administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu" III sadaļu*).

Likuma 58. panta otrā daļa noteic, ka par iedzīvotāju padomes locekli var būt fiziskā persona, kura sasniegusi 16 gadu vecumu un ir reģistrēta Fizisko personu reģistrā. Sistēmiski aplūkojot Fizisko personu reģistra likumā iekļauto regulējumu, un konkrēti tā 4. pantu, konstatējams, ka reģistrā iekļauj un aktualizē ziņas par: 1) Latvijas pilsoņiem; 2) Latvijas nepilsoņiem; 3) ārzemniekiem.

No minētā izdarāms secinājums, ka saskaņā ar tikai trešajā lasījumā tapušo Likuma 58. panta otrās daļas redakciju potenciāli par iedzīvotāju padomes locekli var būt gan Latvijas pilsonis, gan Latvijas nepilsonis, gan ārzemnieks (*tajos likumā noteiktajos gadījumos, kad tas ir reģistrēts Fizisko personu reģistrā*).

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievads un 1. pants paredz, ka viens no mūsu valsts iekārtas virsprincipiem ir demokrātijas virsprincips. Tas visos gadījumos nodrošināms arī pašvaldību darbā. Atbilstoši šā principa prasībām jāveido tāda pašvaldību iekārta, kas vairotu, nevis mazinātu demokrātiskās līdzdalības iespējas, un kas stiprinātu demokrātiskos procesus, nevis sekmētu pašvaldību elites attālināšanos vai pat noslēgšanos no iedzīvotāju viedokļiem un interesēm.

Primāri demokrātiskā līdzdalība demokrātijas virsprincipa ietvaros ir tieši Latvijas pilsoņu kopuma tiesības un atbildība. Tieši Latvijas pilsoņu politiskā darbība īsteno Satversmi un uztur demokrātisko valsts iekārtu kā nacionālā, tā arī pašvaldību līmenī. To tieši paredz Satversmes 101. pants, kurš ir saistošs likumdevējam, lemjot arī par iedzīvotāju padomēs ievēlamo personu loku.

Lai arī vietējās kopienas veido personas ar dažādu valstisko piederību, tomēr vērā ņemams fakts, ka pārstāvniecība iedzīvotāju padomē ir politiskās darbības forma, kas tieši īsteno Satversmes 101. pantu. Vēršu uzmanību, ka Likums jau paredz arī cita veida sabiedrības līdzdalības mehānismus visu iedzīvotāju iesaistei (piemēram, Likuma 53. pants par konsultatīvo padomju un komisiju veidošanu).

Vēlos atgādināt, ka Satversmes 101. pants noteic, ka "īkvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu. Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda".

Atbilstoši Satversmes 101. pantam arī Likuma 58. pantā likumdevējs var paredzēt tiesības darboties demokrātiski ievēlētās iedzīvotāju padomēs tikai Latvijas pilsoņiem un tiem Eiropas Savienības pilsoņiem, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Tikai šīm personu grupām ir konstitucionālas tiesības piedalīties pašvaldību darbībā politiskā vēlēšanu procesā, vēlot pašvaldības vai tikt ievēlētiem politiskam darbam pašvaldībā. Arī attiecībā uz iedzīvotāju padomju darbību būtu nodrošināms tas pats princips: tikai **Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi**, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesīgi tikt ievēlēti iedzīvotāju padomē.

No Likuma izstrādes materiāliem konstatēju, ka vēl Likuma otrā lasījuma redakcijā bija iekļauts adekvāts un loģisks regulējums, kas paredzēja, ka par iedzīvotāju padomes locekli var būt fiziskā persona, kura ir: 1) sasniegusi 16 gadu vecumu; 2) Eiropas Savienības dalībvalsts pilsonis un ir reģistrēta Fizisko personu reģistrā (*sk. 2022. gada 5. maijā Saeimas sēdē atbalstītā Pašvaldību likumprojekta 59. panta redakciju*).

Pirms Likuma izskatīšanas trešajā lasījumā Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija, reaģējot uz atsevišķu Saeimas deputātu iesniegtiem priekšlikumiem, izstrādāja savu redakciju, kas paredzēja, ka par iedzīvotāju padomes locekli var būt fiziskā persona, kura ir sasniegusi 16 gadu vecumu un ir reģistrēta Fizisko personu reģistrā (*sk. 13. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2022. gada 14. jūnija sēdes protokolu Nr. 271*).

Tātad tieši pirms trešā lasījuma tika būtiski paplašināts to personu loks, kuras ir tiesīgas būt par iedzīvotāju padomes locekļiem. Šāds paplašinājums ne vien nav pietiekami rūpīgi izdiskutēts un pamatots, bet arī ir nesaderīgs ar Satversmē precīzi noteikto personu loku, kuras ir tiesīgas piedalīties pašvaldību darbā un pašvaldību vēlēšanās.

Iedzīvotāju padomju locekļu vēlēšanas nodrošina ievēlēto personu demokrātisko leģitīmāciju politiski pārstāvēt attiecīgās vietējās kopienas intereses un politiski izlemt lokālas nozīmes jautājumus, kuros iedzīvotāju padomei būtu lemtas tiesības (*sk. iepriekš V punktu*). Līdz ar to šajos gadījumos iedzīvotāju padome darbojas kā savu vēlētoju interešu demokrātiska pārstāvniecības institūcija, un tās demokrātiskai leģitīmācijai jānotiek atbilstoši Satversmes 101. panta prasībām. Tādēļ iedzīvotāju padome ir precīzi un juridiski korekti nošķirama no konsultatīvajām padomēm un komisijām, kurās nav tik būtisks pienācīgs demokrātiskās leģitīmācijas moments.

Uzskatu, ka Likuma 58. panta otrajā daļā iekļautais regulējums nedz sekmēs pašvaldību darbības efektivitāti, nedz arī veicinās personu vēlmi patiesi integrēties vietējās kopienās, apgūstot valsts valodu, iesaistoties vietējās kopienas sabiedriski politiskajās aktivitātēs un kļūstot par Latvijas pilsoņiem.

Šāds risinājums ir pretējs ilgstošā laikā uzturētai konsekventai Latvijas politikai attiecībā uz politisko līdzdalību pašvaldību darbā.

Tādēļ aicinu Likuma 58. panta otro daļu saskaņot ar Satversmes 101. panta prasībām, un nodrošināt, ka iedzīvotāju padomēs var tikt ievēlēti tikai **Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi**, kas pastāvīgi uzturas Latvijā.

VIII

Tāpat Likumā nav iekļauts regulējums par to personu loku, kuras ir tiesīgas piedalīties iedzīvotāju padomes vēlēšanās un tieši ievēlēt iedzīvotāju padomju locekļus.

Likuma 58. panta ceturtnās daļas 4. punkts noteic, ka dome izdod iedzīvotāju padomes nolikumu – saistošos noteikumus, kuros nosaka padomes izveidošanas un darbības nosacījumus, tostarp padomes locekļu ievēlēšanas kārtību, paredzot iespēju iedzīvotājiem tieši balsot par padomes locekļu kandidātiem. Tomēr šāds risinājums nav pietiekams, jo minētajā kārtībā nevar regulēt jautājumu par to personu loku, kuras var piedalīties balsojumā par iedzīvotāju padomes kandidātiem. Vēlētāju loka noteikšana nav jautājums par iedzīvotāju padomes locekļu ievēlēšanas kārtību, un pašvaldības pašas par to nevar lemt saistošajos noteikumos, jo tas būtu ārpus Likuma pilnvarojuma.

Iedzīvotāju padomju vēlētāju loks pašam likumdevējam precīzi jānosaka Likumā, lai tas būtu vienāds visās Latvijas pašvaldībās. Ja likumdevējs Likuma 58. panta otrajā daļā pats nosaka prasības tiem, kuri pretendētu uz ievēlšanu iedzīvotāju padomēs, likumā jābūt noteiktam arī to personu lokam, kas tiesīgi ievēlēt šīs iedzīvotāju padomes pašvaldībās.

Likums būtu precizējams ar konkrētu norādi par to personu loku, kuras drīkst balsot par iedzīvotāju padomes kandidātiem. Arī šajā gadījumā likumdevējam ir saistošas Satversmes 101. panta prasības, un tam vajadzētu precīzi noteikt, ka iedzīvotāju padomes var ievēlēt tikai attiecīgajai vietējai kopienai piederīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ir jānodrošina sakritība starp to personu loku, kurš ir tiesīgs tikt ievēlēts iedzīvotāju padomē, un to personu loku, kurš ir tiesīgs šo padomi ievēlēt.

Tātad Likuma 58. pantā līdzās jautājumam par prasībām par iedzīvotāju padomē ievēlamiem locekļiem jābūt ietvertam arī regulējumam par to, ka tikai **Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā**, var vēlēt iedzīvotāju padomes.

IX

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz Satversmes 71. pantu, prasū Pašvaldību likuma (13. Saeimas likumprojekts Nr. 976/Lp13) otrreizēju caurlūkošanu.

Uzsveru, ka Likumā **obligāti saglabājams** tajā ietvertais regulējums par iedzīvotāju padomēm.

Taču tas atsevišķos punktos precizējams, ņemot vērā manus turpmāk minētos apsvērumus.

Pirmkārt, lūdzu Saeimu saskaņot Likuma 58. panta otrās daļas regulējumu ar Satversmes 101. pantu, precizējot, ka tikai **Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā**, var tikt ievēlēti par iedzīvotāju padomes locekļiem.

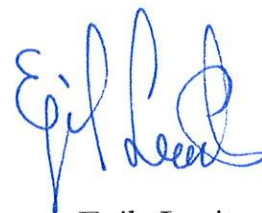
Otrkārt, aicinu Saeimu Likuma 58. pantā iekļaut regulējumu, skaidri nosakot, ka tikai Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesīgi tieši balsot par iedzīvotāju padomes locekļu kandidātiem.

Treškārt, ierosinu papildināt Likuma 58. pantu ar regulējumu, likumdevējam pašam nosakot iedzīvotāju padomes kompetences kodolu, un Likuma 59. pantā iekļaut iedzīvotāju padomes tiesības lemt par līdzdalības budžeta izlietojumu.

Papildus tam aicinu apsvērt, vai nebūtu lietderīgi Likumā precizēt arī attiecīgās institūcijas nosaukumu. Šobrīd Likumā lietotais institūcijas nosaukums “iedzīvotāju padome” lielā mērā to tuvina pašvaldībās ierastajām dažādām konsultatīvām padomēm un komisijām, kuras nodrošina sabiedrības līdzdalību un iedzīvotāju uzklauššanu. Iespējams, tieši šis apstāklis ir ietekmējis iedzīvotāju padomē ievēlamo personu loka noteikšanu Likumā, kā arī svarīgā jautājuma par vēlētāju loka atstāšanu ārpus Likuma regulējuma. Lai Likuma piemērošanā pēc tā spēkā stāšanās izvairītos no turpmākiem pārpratumiem un nepareizas interpretācijas, vietējās kopienas pārstāvniecības nosaukums būtu precizējams. Tādēļ es aicinu Likumā un tā piemērošanā turpmāk šīs institūcijas nosaukumu “iedzīvotāju padome” aizstāt ar saturiski precīzāku un atbilstošāku nosaukumu – “vietējo kopienu padome”.

Cienā

Valsts prezidents

Egils Levits